

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Пелевіна Євгена Юрійовича
«Діяльність В. І. Тимофієнка (1941-2007)
у контексті розвитку історії архітектури та
містобудування в Україні»,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки

В обставинах сучасної української дійсності склались сприятливі умови для відновлення дослідницьких традицій та реалізації наукових доробків як окремих вчених, так і раніше світом визнаних наукових шкіл. З даних позицій цілком виправданим є інтерес сучасної науки до дослідження і фундаментального визнання наукових теорій, вчень, методик і методологій наших вітчизняних попередників. У цьому контексті повністю виправданим є, зокрема, звернення до вивчення наукового доробку вітчизняних науковців, які стояли біля витоків формування нової історико-культурної парадигми суверенної України, утвердження інтелектуальної незалежності української нації і держави. Одним із них справедливо вважається Володимир Іванович Тимофієнко (1941–2007) – академік, доктор мистецтвознавства, професор, віце-президент Української академії архітектури, заслужений діяч науки і техніки України, двічі лауреат Державних премій України в галузі архітектури 2002 та 2007 рр. Як автор низки програмних монографічних праць з вивчення та систематизації української архітектурної та містобудівної спадщини, співавтор і науковий редактор надзвичайно важливих для національного самоусвідомлення фундаментальних енциклопедичних проєктів та один з активних організаторів пам'яткоохоронної справи в Україні доби незалежності, Володимир Іванович є справжнім фундатором нової історії української архітектури.

Слід підкреслити, що робота, представлена до розгляду, є ще одним кроком на шляху персоніфікації науки, оскільки присвячена аналізу творчої спадщини В. І. Тимофієнка, який понад 40 років присвятив проблемам

вітчизняної архітектури та містобудування. Особливо актуальним є розгляд запропонованих вченим ідей, що віддзеркалюють ті основні напрямки, за якими розвивалися як українська, так і світова наука в цілому. На думку Є. Ю. Пелєвіна, історіографія досліджень постаті В. І. Тимофієнка виступає невід'ємною складовою вивчення історії розвитку вітчизняної архітектури та містобудування. Дисертант слушно вважає, що належна оцінка наукового внеску вченого сучасниками дасть можливість усвідомити значення його доробку в науці і для науки.

Робота Є. Ю. Пелєвіна провадилась відповідно до загального напрямку наукових досліджень Одеського національного політехнічного університету та є складовою науково-дослідних тем «Інтелігенція Півдня України у загальнонаціональному політичному процесі» (номер державної реєстрації 0111U006726) та «Науково-технічна діяльність Півдня України в історичній ретроспективі» (номер державної реєстрації 0111U009484), які виконувались на кафедрі політології зазначеного університету.

Наукові завдання цього дослідження і наукова новизна отриманих дисертантом результатів сформульовані грамотно і переконливо. Напрямок роботи, її мета, методичний та методологічний підходи, спосіб викладення матеріалу цілком відповідають зазначеній спеціальності. Варто відмітити також обґрунтованість наданих в кінці кожного розділу висновків та комплексність підходів при розв'язанні поставлених дисертантом завдань.

Перший розділ «Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження» присвячений огляду наукової літератури та архівних джерел з теми дисертації. В ньому доведено, що творча спадщина В. І. Тимофієнка до цього часу не була предметом системного і цілісного дисертаційного дослідження, яке зумовлене потребами глобальних соціально-економічних перетворень наших днів та необхідністю звуження недослідженого поля в історії національної науки.

Дисертант зазначає, що історіографічні праці, в яких розглядається постать В. І. Тимофієнка, не завжди містять точні відомості про нього, дають

досить часто лише фрагментарну інформацію про його життя і діяльність, посилаються здебільшого на одне і те ж саме досить вузьке коло історіографічних розробок, недостатньо використовують архівні джерела. А тому комплексне використання джерельної бази дало можливість дисертанту здійснити глибокий історико-науковий аналіз діяльності Володимира Івановича як дослідника, науковця і педагога, розкрити значення концептуальних засад духовної спадщини вченого і тим самим піднести постать В. І. Тимофієнка на гідний рівень, показати його у якості розробника і популяризатора науки.

На основі аналізу інформаційного матеріалу дисертантом було здійснено класифікацію всього комплексу використаних у роботі джерел та літератури за трьома групами: 1) наукові праці В. І. Тимофієнка; 2) документальні джерела; 3) наукова та публіцистична література про В. І. Тимофієнка (с. 12). Документальні джерела, використані у проведеному дослідженні, об'єднали декілька видів, а саме: офіційна та ділова документація (листування з установами, відомчі розпорядження, циркуляри, постанови), наукові звіти, тематичні плани, протоколи засідань, періодичні видання як загального, так і спеціального призначення; наукові праці з архітектури та містобудування, в тому числі й друковані праці В. І. Тимофієнка, музейні матеріали, біографічні й бібліографічні покажчики, енциклопедичні видання, матеріали засобів масової інформації. До наративних джерел були віднесені листи, спогади, автобіографії тощо.

Як було вже зазначено вище, для сучасного етапу дослідження життя і наукової спадщини В. І. Тимофієнка є необхідним комплексний підхід. А тому автором враховувалися досягнення вченого в різних галузях історії архітектури та містобудування (с. 26).

Варто підкреслити, що залучена в роботі джерельна база є достатньо репрезентативною. Комплекс систематизованих джерел дозволив розкрити заявлену тему в належному обсязі, вирішивши поставлені в дисертаційному дослідженні задачі. Застосування принципів та методів було зумовлене

поставленими в роботі метою і завданнями та сприяло всебічності й обґрунтованості проведеного дослідження та отриманих результатів. Здійснений дисертантом аналіз ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності та історизму, використання яких при написанні історико-наукових робіт є обов'язковим.

У другому розділі «Життєвий і творчий шлях В. І. Тимофійєнка» реконструйовано біографію та особливості формування наукового світогляду вченого. У дисертації показано, що, отримавши вищу та післядипломну освіту за спеціальністю теорії та історії мистецтв у найавторитетніших вищих навчальних закладах країни – Інституті живопису, скульптури й архітектури ім. І. Ю. Рєпіна та Ленінградському інженерно-будівельному інституті, – В. І. Тимофійєнко одержав можливість розпочати свій творчий та науковий шлях на основі кращих традицій радянської школи мистецтвознавства. Роки, проведені ним у стінах даних легендарних закладів, мали суттєвий вплив на формування дослідної культури та наукового світогляду молодого спеціаліста (с. 59). У своєму дослідженні Є. Ю. Пелєвін відзначає роль таких провідних науковців, як М. І. Брунов, А. В. Бунін, А. Л. Пунін, В. І. Пілявський, М. Ф. Хомутецький та ін. (с. 94). Під їхнім впливом сформувалися підвалини наукової культури молодого дослідника та остаточно окреслилися концептуальні і теоретико-методологічні засади його майбутніх напрацювань (с. 59).

Одним з позитивних аспектів даної роботи є розроблена дисертантом періодизація творчого шляху В. І. Тимофійєнка, яка включає три періоди і низку етапів, кожний з яких знайшов відображення у напрацюваннях вченого.

Розділ 3 дисертації «Аналіз наукового доробку В. І. Тимофійєнка» є найбільш інформативним. У ньому зазначається, що роботи вченого піднесли питання історії архітектури та містобудування Одеси на новий фаховий рівень і започаткували наступний етап історіографії архітектурної спадщини Одеси. Втім, як вказує Є. Ю. Пелєвін, Володимир Іванович не

зосереджувався лише на популяризації архітектурних красот рідного міста. Його головним завданням стало досконале вивчення та експертна оцінка архітектурних і містобудівних пам'яток як Одеси, так і регіону в цілому (с. 110).

У дисертації переконливо доведено, що праці В. І. Тимофієнка завжди відрізнялися ґрунтовною теоретико-методологічною базою, відповідністю академічним принципам і стандартам наукового дослідження, вивіреністю та аргументованістю висновків (с. 119). Як зазначає дисертант, В. І. Тимофієнком було введено в обіг історії архітектури та мистецтвознавства нові архівні та іконографічні дані, які й до сьогодні мають величезну історичну цінність. Завдяки цьому було відтворено об'єктивну картину зародження та перших етапів містобудівного розвитку населених пунктів причорноморського регіону. На основі опрацювання багатого фактологічного матеріалу В. І. Тимофієнко здійснив систематизацію та класифікацію планувальних структур міст та їх архітектурно-планувальних систем, прослідкував та окреслив регіональні особливості житлової забудови та забудови композицій громадських центрів, виявив типологічну різноманітність культових споруд та будинків громадського призначення. Вченому вдалося охарактеризувати всі компоненти синтетичного міського організму, включаючи благоустрій та озеленення, а також показати їхній вплив на формування панорам та силуетів міст (с. 134).

Підсумовуючи огляд напрацьованого В. І. Тимофієнком матеріалу з історії архітектури та містобудування Одеси і Північного Причорномор'я в цілому, Є. Ю. Пелєвін підкреслює, що своїми дослідженнями вчений започаткував окремий науковий напрямок. Він вперше серед вітчизняного наукового загалу комплексно та всебічно дослідив регіон, виявив його містобудівну специфіку та довів необхідність його вивчення як окремого предмету наукових розвідок. Зокрема, вченим було переконливо доведено відмінність південної версії класицизму як архітектурного стилю та світоглядної концепції містобудування, що зробило його думку вагомою у

найавторитетніших експертних колах. І сьогодні жодне історико-архітектурне або краєзнавче дослідження цього регіону не здійснюється без ґрунтового вивчення наукової спадщини Володимира Івановича (с. 136).

Окрім того, як слушно зазначає дисертант, саме завдяки наполегливій праці В. І. Тимофійенка у проекті «Енциклопедія сучасної України» та подання ним уточнених біографічних даних, в історичний та науковий обіг було введено значну кількість раніше замовчуваних чи з ідеологічних причин «забутих» імен видатних українців (с. 145). В цілому у дисертаційному дослідженні відзначається вагома роль Володимира Івановича не лише як науковця, енциклопедиста та редактора провідних фахових видань, але й творця вітчизняної історико-архітектурної науки, експерта у визначенні її ключових завдань та популяризатора архітектурознавства (с. 194).

Слід підкреслити, що всі матеріали і висновки дисертації знайшли відображення у надрукованих дисертантом наукових статтях, а також у доповідях, виголошених на кількох конференціях. Основні положення дисертації ідентичні змісту представленого автореферату. До безперечних позитивних рис роботи варто віднести і той факт, що більша частина опрацьованих Є. Ю. Пелєвіним документів і матеріалів була введена до наукового обігу вперше.

Разом з тим, варто висловити деякі зауваження та побажання стосовно змісту представленої роботи.

Насамперед, варто було б на початку дисертації надати перелік умовних скорочень та аббревіатур на кшталт: ЕСУ – Енциклопедія сучасної України; АСУ – Архітектурна спадщина України; НДІТІАМ – Державний науково-дослідний інститут теорії та історії архітектури і містобудування тощо. Це полегшило б сприйняття матеріалу, оскільки не довелося б шукати повні назви установ чи друкованих видань у тексті роботи.

Варто зауважити також, що у змістовному наповненні автореферату та дисертації існує певна диспропорція. Так, хоча найбільш інформативним розділом дослідження є останній (90 сторінок), він чомусь найменше

представлений у тексті автореферату (три сторінки), на відміну від першого розділу, який займає сім сторінок автореферату.

Окрім того, при визначенні практичного значення отриманих результатів, ймовірно, слід було б вказати на можливість їхнього залучення при розробці навчальних курсів та програм з таких дисциплін, як культурологія, історія архітектури, історія світової та української культури тощо.

Також, враховуючи науково-історичний характер дослідження, варто було б у висновках підкреслити внесок В. І. Тимофієнка до світової науки, як це має місце у тексті дисертації. Наприклад, на с. 112 зазначено, що «справа пропагування історії архітектури та містобудування рідного міста виводить Володимира Івановича на міжнародний рівень. На початку 1990-х років він друкує низку статей у закордонних фахових виданнях», а на с. 183 знаходимо, що «виконане на сучасному рівні світової історико-архітектурної науки, видання наукового збірника «Архітектурна спадщина України» отримало визнання не лише в Україні, а й за кордоном».

На жаль, нерозкритою чомусь лишилася теза про «важливу роль В. І. Тимофієнка у формуванні підвалин національної української наукової школи історії архітектури та містобудування» (про це йдеться на сс. 13 автореферату та 74 дисертації). Лише на с. 176 зазначається, «що ще у радянський період увага В. І. Тимофієнка спрямована на виявлення специфіки саме вітчизняної культурної традиції у сфері архітектури та містобудівництва, що в подальшому дозволить йому сформувавши регіональну наукову школу та очолити окремий напрямок фахових досліджень».

І, нарешті, у тексті дисертації подекуди мають місце повтори (як, наприклад, на сс. 46 та 48, 53 та 59, 38 та 138), а також помилки стилістичного, граматичного та редакційного характеру.

Проте ці зауваження не є суттєвими, не знижують загальної позитивної оцінки представленої роботи і носять, переважно, рекомендаційний характер. Вважаю, що дисертаційна робота Пелевіна Євгена Юрійовича

«Діяльність В. І. Тимофієнка (1941-2007) у контексті розвитку історії архітектури та містобудування в Україні» є завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе значення для пізнання історії даної галузі науки. Дисертація оформлена відповідно до «Основних вимог до дисертацій та авторефератів дисертацій», відповідає п.п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.

Офіційний опонент
завідувач кафедри
«Філософія та історія науки і техніки»
Державного економіко-технологічного
університету транспорту МОН України
старший науковий співробітник,
доктор історичних наук

В. М. Гамалія

Підпис Гамалії В. М. засвідчую:

*факіверт І категорії відділу
кадрів* *Тришечко А.В.*